

קהל רבבות בהליית הגאון הגדול רבי חיים שלמה ליבוביץ זצוק"ל

מאת מ. ברגר

רחובות בני ברק וירושלים התקדרו לקראת צאת מסע ההלויה של אחד מגדולי מעתיקי השמועה, שהרביץ תורה בעומק עיונה למעלה מיובל שנים בטהרתה. בישיבת פוניבז' ובגבעה הסמוכה לה, הרגשת החלל והחסרון נראתה מכל עבר, הרחובות הושחרו מקהל הרבבות ובמרכזם המוני תלמידיו שהתהלכו בתחושת יתמות נוראה, בזעקם מי יפרק הוויות ומי יסתת מהלכי אמת בסוגיות התלמוד בכל מרחביה.

עם הכנס המיטה להיכל הישיבה, זעקות השבר שנשמעו מכל עבר הרקיעו שחקים, קהל רב התאסף בהיכל ומחוצה לו, ולפני התיבה ניגש הבעל תפילה הגי"ר צבי אייזנשטיין שליט"א שערר את הקהל בבכי באמירת פרקי תהלים, קינת י"ג מדות מסדר הסליחות וקבלת עול מלכות שמים מקרא במקרא.

במעמד קהל הרבבות בראשות מרן ראש הישיבה הגראי"ל שטינמן שליט"א, ומרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א גדולי תורה, ראשי ישיבות, אדמו"רים ורבנים, החל מסע ההספדים לדמותו של ראש הישיבה זצוק"ל.

את מסכת ההספדים פתח ראש הישיבה, מרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א, שהקדים ואמר "יש חיוב הספד, על אדם גדול בפרט, חיוב ההספד הוא גדול מאד להספידו כהלכה, ואם לא נספד כהלכה יש על זה תביעה גדולה מאד, זה לא בכוחי לצאת ידי חובת נספד כהלכה על האדם הגדול, הנפטר הגדול ראש הישיבה זצוק"ל, והנני מבקש מחילה מראש הישיבה הנפטר, שלא אצא ידי חובת נספד כהלכה".

מרן שליט"א קונן בבכי ואמר "הנפטר הגדול ראש הישיבה זצוק"ל, הוא בן בנו של מרן הברכת שמואל זצוק"ל, תלמיד מרן הגר"ח זצוק"ל, בנו של הבית הלוי זצוק"ל, שקיבל תורה בישיבת וואלוז'ין מרבי חיים וואלוז'ינער זצוק"ל בחיר תלמידיו של מרנא הגר"א מוילנא. תורתו שהרביץ בישיבה אצלנו ובכל מקום שהרביץ, זוהי תורה הנמשכת, תורת אמת היתה בפיהו, תורת הגאון! זה מה שהיה לנו, התורה, והצדקות, וכל המעלות שהתורה נקנית בהם, זה מה שהיה לנו.

הגמרא אומרת 'רוכב ערבות שש ושמח בבוא אליו נפש נקי וצדיק', רוכב ערבות, בשמי השמים העליונים, יש שם שמחה גדולה כעת, ראש הישיבה זצוק"ל בא לישיבה של מעלה, ונפגש שם עם כל ראשי הישיבות הגדולים, עם רבי ברוך בער וכל הישיבה של מעלה, ושם יש שמחה וששון, שש ושמח, בודאי שראש הישיבה שמח גם כן, כשהוא רואה ששמחים עמו, השמחה הגדולה שיש בישיבה של מעלה.

אבל מה איתנו, אנחנו לא שמחים, כי לנו חסרה ההשפעה הגדולה, הגאונות והצדקות שהשפיע בישיבה, זה חסר לנו מאד! צריך רחמי שמים למלא את מה שחסר לנו ולכל עולם התורה, לאלמנה שתחי' ולכל המשפחה החשובה, ולכל כלל ישראל שחסרה להם השפעת התורה והצדקות של ראש הישיבה זצוק"ל, ומי שאמר לעולמו די יאמר לצרותינו די, ונזכה לגאולה שלמה במהרה ובלע המוות לנצח במהרה בימינו אמן".

ראש הישיבה הגאון הגדול רבי ברוך דב פוברסקי שליט"א, פתח את דברי הספדו בקוננו - נפלה עטרת ראשינו אוי נא לנו כי חטאנו, לכאורה היה די לומר נפלה עטרת ראשינו, מה מוסיפים עוד במה שחטאנו. נאמר כאן יסוד גדול, שהאבילות בכלל ישראל אינה כשאר עמים שבוכים ומצטערים על זכרונותיהם, צריך לדעת על מה מדובר, נפלה עטרת ראשינו, מי לקח את העטרה, הרבש"ע, הוא שלקח את העטרה, אוי נא לנו, וצריך לחשוב מדוע עשה כן, כי חטאנו, זוהי תכלית האבילות להתבונן למה עשה לנו ד' ככה, הרי הקב"ה מנהל העולם ועושה מה שמבין, אבל צריכים לשאול למה, כי חטאנו, כי לא הגיע לנו הישארותו עמו.

בקינות נאמר 'המנונה הטהורה אורה נעדרה', המנונה הטהורה עשויה מזהב טהור כפי הנאמר בתורה, והשמן שמדליקים בה הוא שמן זית זך וטהור, ולהגיע לידי כתית ניתן רק ע"י עמלה של תורה, והמנונה הזאת נעדרה ואין יותר אור, והמנונה היא אור התורה, ואם המנונה טהורה בתכלית ללא פגם, אזי מאירה ללא גבול, וצריך לדעת שזה היה הראש ישיבה זצוק"ל מנונה טהורה ללא שום פגם, טהרה שהגיעה ע"י כתית בעמל ויגיעה כל ימיו, ולכן זכה להאיר העולם, ועתה המנונה הטהורה אורה נעדרה.

עוד אמרו 'עטרת תפארת והארץ נגרת', העטרה שהיתה תפארת לקחו מעמנו, ואנו בוכים איכה תפארתנו מראשותיי השליכו, לקחו מעמנו את התפארת, ועלה מות בחלוננו ובא בארמנותינו, וזה הרי נאמר על בית המקדש, אבל הגמרא במ"ק מתארת דרך האבילות, שהיא אינה של רבים אלא יחיד שנאמר 'אבל יחיד עשי לך', ירמיהו הנביא אמר כן על חורבן ביהמ"ק, וביאר רש"י שאם יחשבו שזה רבים, אזי צרת רבים חצי נחמה, וכל אחד צריך לחשוב על עצמו, ולכן האבילות היא דין יחיד, כולם מתאבלים ובוכים, אבל כל תלמיד בישיבה צריך להרגיש ולדעת שהורידו ממנו העטרה, ואז מתעוררים לגמרי אחרת, וזהו התפקיד שלנו עתה.

חז"ל אומרים 'ראה הקב"ה שצדיקים מועטין עמד ושתלן בכל דור ודור, מהו צדיקים מעוטין, הכוונה לצדיקים המחזיקים את הדור, וכאלו יש מעט מאד, ולכן הקב"ה פיזרם ושתלן בכל דור ודור, הצדיק הזה היה יכול להיות בדור קודם, אבל מה יהא בדור שלנו, לכן עמד הקב"ה ושתלן בכל דור ודור, והראה הקב"ה לאדם הראשון דור דור ודורשיו, לא הראה לו כל העולם, אלא דורשי הדורות, והיום לקחו את אחד המיוחדים שבדור, ואין זו אבילות פשוטה.

כשהספידו את הלל נשיא ישראל, בגמרא נאמר שאמרו עליו 'הי חסיד הי עניו', שואל המהרש"א וכי זה כל ההספד על הלל נשיא ישראל! וביאר שלא נכתב שהוא חסיד ועניו, אלא שבגמ' בע"ז הביאו כל דרכי העליה כפי המסילת ישרים שתורה מביאה לידי זהירות המביאה לידי נקיות וכו', והשיא היא חסידות וענוה, ונחלקו מה גדול ממה, אך אמרו על הלל שעבד לפי המסילת ישרים בתורה מושלמת, זהירות מושלמת, נקיות מושלמת וכו', עד שהגיע להיות חסיד ועניו, ומדוע אמרו כך, כי באותו יום יצאה בת קול שאמרה יש ביניכם אחד שראוי לרוח הקודש אבל אין הדור ראוי לכך, ונתנו עיניהם בהלל הזקן.

כשאומרים על הראש ישיבה זצוק"ל חסיד ועניו, היינו שקיים מילדותו כל המהלך של המסילת ישרים, ועוד הוסיפה הגמרא על הלל שהיה תלמידו של עזרא, הרי זכה שהיה תלמיד של סבו הגדול הברכת שמואל זיע"א שהיה מלאך אלוקים, ואביו רבי יעקב משה זצוק"ל, וזכה ללמוד בבית הרב מבריסק זי"ע והיה תלמיד אמיתי של גדולי הדור הקודם, ביודעי קאמינא כמה הרב מבריסק למד ואהב אותו, וממעשים שידענו אודותיו, רק מי שעולה בכל המדרגות של המסילת ישרים זוכה להן, ועלה קא בכינא נפלה עטרת ראשינו אוי נא לנו כי חטאנו.

הראשית חממה מביא על המקרא 'עזה כמות אהבה', פירוש, אהבה היינו אהבת הנפש והגוף, אין כזאת אהבה בעולם, עזה כמות, ועתה מבינים אנו שיש מלחמה בין הגוף לנשמה, אבל יש מצב של עזה כמות להיות מחובר בדביקות שאין אהבה גדולה מזאת, אבל עכשיו מובן כמה זמן לקח להפריד נשמתו מהגוף, כי התנצחו אראלים עם המצוקים, והנשמה לא רצתה לעזובו והוא לא רצה לשחררה, כי הוא ונשמתו אחד, כפי שהיה אצל משה רבינו, כשבא מלאך המות גירשוהו, עד שבא הקב"ה ונטל נשמתו, זוהי עזה כמות אהבה, כמה התפללנו ובכינו לקיים אהבתו שיחיה עמנו עוד, אבל לא זכינו, אוי נא לנו כי חטאנו.

הוא זכה להקרא ממסרי התורה ומעתיקי השמועה, משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע, וגם כאן נאמר מהלך כי אם הרב דומה למלאך ד' צבקות אז יבקשו תורה מפיהו, הוא היה שליח של הקב"ה שהורידו בדור הזה למלאת תפקידו ללמד בני עם ישראל תורה,

זוהי הכוונה מוסרי התורה, מה ששמע ממרן הגר"ח ומרן הגר"י וסבו מרן הברכת שמואל, הוא המשיך למסור התורה מפייהם. תעלה לכסא הכבוד תבקש מהקב"ה שירחם עלינו וישמור על הישיבה הקד' וכל התלמידים שיזכרו דרכיו וילמדו ממעשיו, אני חש כחלק מהמשפחה, וכמה היה קרוב לבני המשפחה, כמה אהבוהו וכמה אהב אותם, שכולם ימשיכו בדרכך המיוחדת עד שנזכה לביאת גוא"צ.

לאחר מכן קונן הגאון הגדול רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א ראש ישיבת עטרת ישראל, בזעקו 'ארץ שנער הרה וילדה, ארץ צבי גידלה שעשועיה, כי איבדה כלי חמדתה', היכן היה שנער של הראש ישיבה זצוק"ל, בברנוביץ, בקמניץ, עם בעל הברכת שמואל, הוא קיבל את האור המיוחד מגדולי עולם, וכאן בירושלים גדל וגידל ת"ח, אבל ישיבת פוניבז' המעטירה אור מיוחד שאיבדה כלי חמדתה. היום אנו מלוים לא רק את רבי חיים שלמה זצוק"ל, אנו מלוים עוד הפעם את ה'ברכת שמואל', הוא נסך בו את כל ה'ברכת שמואל', לא רק ספריו המיוחדים, אלא את הגדלות של רבי ברוך בער, יש משיחו שיוכל לתאר מהי דמותו של הגרבי"ד זצוק"ל, איך היה נראה העולם ללא הגרבי"ד, זה לא רק בעמל התורה, זה החיות בכל סברא, לא לחיות בלי עמקות התורה, לחוש כי בלי סברא אחת חסר חיים, ולכן היתה לו שמחה אמיתית בכל קנייטש שהתחדש לו בתורה.

הגמ' אומרת שלא כדורות הראשונים הדורות האחרונים, דורות הראשונים עשו מלאכתן עראי ותורתן קבע זה וזה נתקיימה בידן, ודורות האחרונים שעושים מלאכתן קבע ותורתן עראי זה וזה לא נתקיימה בידן, ונאמר כן בשם רבי יהודה בר עילאי, והרי הוא זה שבדורו אמר 'שקר החן והבל היופי' שנחלקו בגמ' על מי מדובר, אם זה דורו של משה רבינו או יהושע או חזקיהו המלך, אבל הבל היופי בדור שלא מצאו תינוק ותינוקת שלא היו בקיאין בסדרי טהרה, ודורו של רבי יהודה בר עילאי שהיו שיהו מתכסין בטלית אחת, ואם זה נקרא היא תתהלל, הדורות האחרונים דורו של רבי יהודה בר עילאי, איך מתיישבין הדברים?!

מוכח מכאן שתורתן קבע זה עוד יותר משישה מתכסין בטלית אחת, שיש בה אמנם מסירות נפש, בגד אחד לשישה אנשים, וזה גורם להיות תתהלל, אבל 'נתקיימה בידם' יש רק לתורתן קבע ומלאכתן עראי, שאין בשישה מתכסין בטלית אחת, כי תורתן קבע זה החיים, חיי תורה בקביעות, שזה כל חייו, וזהו תמצית החיים.

צריך קצת להכיר את רבי ברוך בער, להבין שהדברים הללו היו במהותו, יש ביטוי נפלא משמו שאמר פעם לתלמידו הגר"ש היימן זצוק"ל שאמר לו סברא, והשיב לו הגרבי"ד שהיה כדאי חבלי לידה של האמא שלך ושל האמא שלי, והחבלי לידה של האמא של האמא שלך והאמא של האמא שלי, וכן עוד דור, רק בכדי שייצא ממנה אחד שיאמר פעם אחת סברא כפי שאמרת לי עכשיו. אילו השגות, זו אהבת תורה ללא גבול, שכל חפציה לא ישוו בה, לסברא אחת בעומק התורה היה כדאי כל החבלי לידה של כל הדורות.

ארץ שנער הרה וילדה, שילדה את רבי חיים שלמה זצוק"ל, כשכנס ללמוד בישיבת חברון עוד קודם הגיעו למצוות, דיברו אודותיו גדולות ונצורות, פעם הלכתי לשמוע שיעור מאביו רבי יעקב משה זצוק"ל בקמניץ, הוא עמד לפני הסטנדר, לפניו ישב רבי חיים שלמה זצוק"ל, ואביו אומר שיעור ביבמות, ולא סיים שיעור עד שרבי חיים שלמה היה חוטף את המשפט האחרון והיה חוזר על כך. איזו עמקות ולומדעיס והבנת התורה שהיתה כל חפצו, כמה השקיע בכל סברא.

פעם באנו לבקר בסניף של הישיבה שהתקיים בת"א, כשלא היה ניתן לצאת מירושלים, והגאון הצדיק רבי אהרן כהן זצוק"ל פתח מעין סניף לישיבת חברון בהיכל התלמוד בת"א, ובאו לבקרו כראש הישיבה, אני זוכר, שהשאלה הראשונה ששאל היתה מה לומדים, והשאלה השניה האם ראיתם כבר את רבי חיים שלמה ליבוביץ? מהו עילוי אמיתי עמקן ולמדן לאמיתיה של תורה, שכבר אז ראו עליו את ארץ שנער של הגרבי"ד.

הוא הוסיף ותינה, שרבים נתקשו בסתירה שנאמר 'קשה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלוקינ', ובמקום השני נאמר 'קשה סילוקן של צדיקים יותר מחורבן בית אלוקינ'. ומדברי השל"ה הקד' מתבאר, שיש דבר נורא הנקרא שריפת בית אלוקינ, אבל יש דבר נוסף שהוא חורבן, השממה של בית אלוקינ, השריפה היא דבר נורא, אבל החורבן נורא עוד יותר שנותר בשממונו, מיתתן של צדיקים זה נורא ואיום, כשריפת בית אלוקינ, אבל סילוקן של צדיקים שאינם אתנו להגן על דורינו, הם יותר מחורבן ביהמ"ק, כי השממונו נורא יותר. בסילוקן של רבי חיים שלמה זצוק"ל, צנוע ועניו גאון וצדיק, זה גרוע יותר, בחורבן ובשממה שנותרה בהיעדרו.

נתחזק כולנו להתדבק בברנים, בישיבה זו ובכל הישיבות, ושיהיה דיבוק חברים בתורה, ונלמד ממנו שלא יעניין אותנו דבר זולת התורה כפי שהיה אצל הנפטר הגדול זצוק"ל, ויהיה מליץ יושר על המשפחה והישיבה המעטירה שהיא עטרת לכל לומדיה, ועל כל כלל ישראל.

בנו הגר"ר יעקב משה שליט"א זעק בקול נהי, דברי הגמ' 'כי נח נפשיה דר"ז פתח עלה ההוא ספדנא ארץ צבי הרה וילדה ארץ שנער גדלה שעשועיה, אמרה רקת אוי נא לנו כי חטאנו', מבאר רבי מאיר שמחה, מדוע רק רקת אומרת זאת, הרי לימד בעוד מקומות, אלא בודאי שבכל המקומות הרגישו את האובדן, אבל ביני עמודי ראו יותר את האבדה הגדולה. אבא!! שהיה מגיע לישיבה והיה אומר שיעור, כולם שמעו את השיעור המיוחד שנמשכו אליו בצורה נפלאה, אך בצניעותו המופלגת לא הראה כלל כיצד הגיע לשיעור עמוק שכזה, אבל אנחנו בבית ביני עמודי ראינו איך הוכן השיעור, באיזו עמילות ועמקות, לא היה בבית מושג של שעון, 'והגית בו יומם ולילה' כפשוטו, איננו זוכרים יום או לילה שאבא היה הולך ללמוד או לנוס בזמן מסוים, הכל הסתובב סביב השיעור עם ספריו, והשעה היחידה שידענו היא שעת השיעור שאלינו נצרך ללכת למסור.

חז"ל אומרים 'למנצח על שושנים', משל למלך שעיתורו עטרתו באבנים טובות ומרגליות, ואמר להם איני חפץ אלא בכתר של שושנים, בהדגישו אינני מחפש כתר חיצוני של יופי והדר, אלא יופי טבעי של שושנים, זה היה אבא, המושג של בורח מן הכבוד, כתר של שושנים טבעי, הכל בפשטות וטבעיות בנקיות מופלאה.

חז"ל אומרים 'כי ד' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה', רבינו ירוחם מביא המדרש משל למלך שעשה סעודה וחילק מאכלים ללגינותיו, ונתן צלחת לבנו ואמר אני איני אוכל אלא משלך, ביאר רבי ירוחם, אני אינני רוצה צלחת משלי אלא משלך, יש דרגה של ד' יתן חכמה, ויש דרגה גבוהה יותר 'מפיו דעת ותבונה', שרוצה את התורה כביכול מצלחתו של הקב"ה. זה ראו אצל אבא זצוק"ל, שכל חידושי תמיד אמר מה אומר סבא כאן ומה אומר אבא, ולא פעם שאלנו אותו הרי זה חידוש שלך, והיה משיב בפשטותו 'אבל ניתן אולי להכניס זאת בדברי היידיע', זה סוד ההצלחה שיש הזוכה כי ד' יתן חכמה, אבל יש דרגה גבוהה מפי הקב"ה דעת ותבונה, אלו השיעורים המיוחדים של אבא מפיו דעת ותבונה, איזו אהבת התורה. כשהגיע הביתה, ובחור צעיר בישיבה היה אומר סברא, היה מגיע כולו שמחה - היום בחור אמר אגיואלדיגע סברא בסוגיא, זה היה הגישמאק לכל היום, מפיו דעת ותבונה.

בימיו האחרונים כשהיינו בביה"ח, הרופא אומר שחושב שאינו בהכרה, כי אינו מגיב לו, אבל רק אמרנו לו סברא מדברותיו, כבר החל לזוע כולו, וראו מהי הכרה של תורה.

הנצי"ב הקשה על הנאמר באותה עת 'עת ספוד ועת רקוד', אמא שתחי' סיפרה שאבא אמר לה בפעם האחרונה שלא כהרגלו 'הכנתי שיעור מיוחד', זה היה דבר שמעודו לא אמר, כי תמיד כשאמרנו לו שהיה שיעור מיוחד, ביטל זאת, והיה זה דבר פלא. כיום אנו מבינים שאת השיעור המיוחד הזה אבא הכין לביי"ד של מעלה שם יאמר בפמליא לפני זקני ורבותיו. זהו הביאור שמחד שמים בוכין, ומצד אחד נאמר 'יושב ערבות שש ושמח' שהקב"ה שמח בקבלת נפש נקי וצדיק, כי מצד שני כמו שאמר הגר"ח מוואלוזין בכל חידוש תורה נבראים מלאכים חדשים, ועל דא קא בכינא.

הסבתא ע"ה תיארה, שהסבא הגרבי"ד הוביל אותך עם הטלית לחיידר, ואביך ניסה למנוע ממנו, ואמר שסבו רבי נחום ליווה אותו עם טלית והתפאר כל ימיו בכך, עתה הגרבי"ד יקבל אותך עם טלית לומר את השיעור המיוחד למעלה. הוא ביקש שיהיה מליץ יושר לאמא שתחי' שכולם יודעים שכל סברא שלך מלאה במסירות נפש שלה, וכל חייה הקדישה רק לעוד שיעור ועוד סברא שתוכל למסור, תבקש רחמים עליה שיהיה לה הכח להמשיך, ותהיה מליץ יושר על הבנים והבנות, שנוכל להמשיך ללא המאור הגדול ההולך לפנינו, ותהיה מליץ יושר לישיבה הנפלאה שאהבת כל בחור כבן יחיד, ולכלל ישראל הזקוקים לישועה.

בנו הגי'ר עוזיאל שליט"א פתח את הספדו בדמע, 'מה נאמר ומה נדבר, רחוקה היא ממני', כמה שהיינו יותר קרובים ראינו כמה שאנחנו רחוקים, רחוקה היא ממני. היית רגיל לפרש על המשכן שבנה בצלאל וחכמים, שעל כל הכלים נאמר 'ויעש', ואילו על הארון נאמר 'ויעש בצלאל', ביאר רש"י לפי שמסר נפשו על המלאכה נקראת על שמו. נשאלת השאלה הרי משמע במדרש שמסר נפשו על כל המלאכות, ומדוע רק על הארון נאמר ויעש בצלאל, ופירשת שמסירות נפש בכל הדברים זוהי רק מעלה, אבל בארון העדות מקום התורה, נתחדש שאין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, כאן המסירות נפש היא חלק מקיום התורה, וכאן כשבצלאל מסר נפשו עליה היא נקראת על שמו.

אנחנו ואנשי תלמידך יודעים שכל העוה"ז שלך היה רק תורה ותורה, וזכית שאלפי תלמידים לומדים את תורתך, וזה ימשיך להיות החיות שלנו. הוא זעק בדמע - אבא, אתה עולה לכסא הכבוד, שתהיה מליץ יושר עלינו, על אמא שתחי' שאמרת תמיד שלי ושלכם שלה היא, וגם הרצון שלך תמיד היה הכרת הטוב להודות לכל האנשים שעזרו לך כל השנים, ותכיר להם טובה, ובלע המות לנצח אמן ואמן.

שבילי ירושלים הושחרו בדמע

לאחר אמירת הקדיש, יצא מסע ההלויה לעבר ירושלים קרתא דשופריא, להיכל ישיבת קמניץ בה הרביץ תורה למעילה מיובל שנים במסירות נפש, ואכן כבר משעת צהריים מאוחרת רחובותיה הסמוכים של הישיבה הושחרו מקהל הרבבות שבא לחלוק לו כבוד ללוותו בדרכו האחרונה.

עם הגיע המיטה להיכל, החלו באמירת תהלים וקניה י"ג מידות וקבלת עומ"ש בדמע ע"י הגאון רבי נפתלי גפן שליט"א מראשי הישיבה, כשכל הקהל אומר אחריו מקרא במקרא. לאחר מכן פתח את מסכת ההספדים הגאון הגדול רבי יצחק שיינר שליט"א ראש ישיבת קמניץ, שתינה כי קשה להספיד אדם כה מיוחד במינו, שהיה קשור כל כך עם הדור הקודם, ינק מתורתם ומסר זאת בשיא טהרתו לדורינו, וכשהוא איננו עמנו חשים כי מרן הגרב"ד איננו עמנו, כי בחיי חיותו חשו בעמקות ובמסירת תורתו שדמותו עודנה עמנו, אבל עתה בסילוקו נותרנו יתומים, ואין כמעט מי שיוכל למלא חסרונו.

לא היה מה לדבר עמו חוץ מדברי תורה כי אלו היו חיותו, והיה כה מחוכם שעשה עצמו כאילו אינו יודע דבר, אבל כשדיברו עמו בדברי תורה היה כולו מלא חיות וברע"ץ באופן מופלא. כמו כן הוא היה מושלם באהבת התורה ויראת התורה, והלואי ונוכל להשלים החסרון שנאהב את התורה ונלמד מדרכיו לגדול בתורה ועיונה כמותו, ונזכה שיבולע המות לנצח ומחה ד' דמעה מעל כל פנים אמן.

לאחר מכן קונן בקול נהי ידידו הגאון רבי אברהם ארלנגר שליט"א שהביא הגמרא בברכות [יז] 'רבי יוחנן כי הוה מסיים ספרא דאיוב אמר הכי, סוף אדם למות וסוף בהמה לשחיטה והכל למיתה הם עומדים, אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו, וגדל בשם טוב ונפטר בשם טוב מן העולם, ועליו אמר שלמה טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו', קשה להספיד אדם גדול בתורה, שגדל כל ימיו בתורה, למדנו בחברותא כעשרים שנה, וראינו מהי גדלות בתורה בעמקות בשלימות בתורה, ורק מי שגדל לאור קינו ואביו הגדול, עליו ניתן לומר אשרי מי שגדל בתורה ונפטר בשמן טוב.

הוא סיפר בדמע - התבטא באוזני פעם שבמסכת יבמות יכול הוא לשוחח בעומק הסוגיות אפילו מתוך השינה, וזאת מדוע כי בהיותו כבן י"א אביו לימדו כל שיעורי אביו בעומק הסוגיא, ושלט בכל עמקי הסוגיות, ולימד כל תלמידיו כל ימיו איך להגיע למעמקי הסוגיות הללו.

דוד המלך ספד את יהונתן וקרא עליו 'צר לי עליך אחי נעמת לי מאד', צר לי עליך אחי, כזו ישירות ועמקות בתורה, זכיתי ללמוד עם ת"ח רבים, אבל כזאת חברותא לא היתה לי, ולכן קורא אני עליך מורי ורבי. ובשנים לאחר מכן במשך שני עשורים היינו הולכים בליל שבת ברחובות ירושלים, והיה חוזר על שיעוריו שנאמרו במשך כל השבוע.

בהגיעו לגיל מצוות, נתן לו אביו ספרים וביקשו להכין חידו"ת, והיו אלו דברים ערבים שהכל התפעלו מכך, ואף אמר זאת לפני הרב מבריסק שכה התפעל מדברותיו. וכך כל ימיו לא היה לו עסק בשום דבר זולת התורה, אני זוכר כיצד אחרי כמה שנים שכבר לא היה קולנוע אדיסון, הוא ניגש ושאל כי שמע שיש שם תמונות שאינם כשרות, ושאלני בפשטות אם נכון הוא הדבר, זה רק משום שלא היה לו כל עסק וענין זולת התורה ועמקותה.

כל ימיו היה עושה נח"ר ליוצרו, ובשנים האחרונות זכה להרביץ תורה אף בישיבת פוניבז' המעטירה, וסיפרו לי תלמידים שהיו נוסעים לבני ברק בכדי לשמוע שיעוריו הבהירים במעמקי התורה, ועתה חסרנו כל זאת.

אצל ר"ע נאמר שהיו לו כ"ד אלפית למידים, ובגלל שלא נהגו כבוד זה בזה, נסתלקו מעמנו, והקשו על כך, והיכן נעלם כח התורה שהיה להם, וכי בגלל שלא נהגו כבוד איבדנו מוסרי תורה כה רבים. אלא שאם חסר בנהגו כבוד זה בזה, לא ניתן שתימסר התורה על ידם, רבי חיים שלמה זצוק"ל היה דמות למוסר התורה שנהג כבוד בכל אדם בכזו פשטות ונקיות, ולכן זכה שתורתו נתקבלה על ידם לדורות.

עלינו להתפלל חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים, כמו שחזינו בראש ישיבה זצוק"ל, את שמחת התורה והחיות שחזינו במרן הגר"ש רוזובסקי זצוק"ל במרן הגר"נ פרצוביץ זצוק"ל לא ראיתו אלא בלימודו ובחיות שמסר את תורתו, ועתה חסרנו כל זאת.

הוא הביא הגמ' במו"ק [כה] ומאי אמרת, אמינא בכו לאבלים ולא לאבידה שהיא למנוחה ואנו לאנחה', עלינו לבכות על המרביץ תורה שהוא יזכה להתקבל בשמאי ע"י אבותיו ורבותיו הגדולים, אבל אנו אבלים על הגדלות שהולכת מעמנו. עלינו לבקש מחילה כי לבטח לא נהגנו בכבודו הראוי, ונתפלל שיהיה מליץ יושר על הרבנית שתחי' ובני המשפחה וכל כלל ישראל שיזכו לילך לאורו.

לאחר מכן ספד לו בקול נהי בנו הגדול הגי'ר ברוך בער שליט"א שזעק בקול מר 'מלוינו אנו עתה ספר תורה בשיא הדרתו ללא רבב שעלה הסערה השמימה, אבי אבי רכב ישראל ופרשיו, הוא היה אבא של כל אחד מעמנו, אבל היה גם רכב ישראל שכל ישראל נשען על תורתו המאירה והעמוקה.

מרן הגר"א זצוק"ל מלצר זצוק"ל בהספידו את הסבא מרן הגרב"ד זצוק"ל הביא המקרא על המלבושים ובגדי שני, בביאורו שתלמיד אמיתי זה מי שיש לו לבוש לכל דרך מאחרים ואין אומר דבר מעצמו, וזה היה מרן הגרב"ד שכל דבר אמר משמיה דרבו ומאחרים. אבא זצוק"ל כל ימיו לא היה לו דבר זולת התורה, והיה בריתחא דאורייתא כל ימיו בתורה שאמרה משמיה דאחרים, ומעודו לא החזיק טיבנותא לנפשיה, וכשאאלנוהו על חידוש שהוא שלו ולא נמצא בספר סבו, מיד הפטיר בענוות חן, אבל חושבני שניתן להעמיס זאת בדברי הברכת שמואל.

לא פלא הוא שגדולי ירושלים עלו תדיר למעונו לקבל ממנו מרום תורתו, והיו מתפעלים מתעצומות נפשו בעמל התורה בעמקות ובטהרה, והיו לעתים לילות שלמים שהיה מעיין בסוד עיונה של תורה לאמיתיה של תורה. ואת השיעור האחרון שהכנין שבאופן נדיר אמר לאמא שתחי' כי מסר נפשו עליו, עתה מבינים אנו כי שיעור זה הכין עבור מתיבתא דרקיעא, וזאת יאמר לפני רבותיו וזקניו שיתענגו מזיו תורתו.

הוא ביקש שיעלה לשמאי וימליץ לפני כסא הכבוד בעד הרבנית שתחי' וכל בני המשפחה, ועל הישיבה הקד' וכלל ישראל כולו שמתאבלים על סילוקו.

לאחר מכן ביקש בנו הג"ר שמעון שליט"א מחילה בשם כל בני המשפחה ותלמידיו הרבים, ולאחר אמירת הקדיש ע"י בני שליט"א, המשיך מסע ההלויה רגלית עד להר המנוחות, שם נטמן בשעת ליל לקול בכי אלפי תלמידיו שהיו כבניו, שמיאנו להיפרד מרבים הנערץ.
ת.נ.צ.ב.ה.